

FINNMARK FYLKESKOMMUNE
FINNMÁRKKU FYLKKAGIELDA

Regionalt handlingsprogram for folkehelsearbeid i Finnmark

2016 - 2018

Foto: Randi Irene Losoa

Innhold

1 Innledning	2
2 Folkehelsestatus og folkehelsearbeid	3
Barn og unge	3
Infrastruktur	4
Helse og tannhelse	4
Lokalt folkehelsearbeid	4
Arbeidsliv og næring	5
Nærmiljøet/lokalsamfunnet	5
Samisk	5
3 Tiltak	6
Delmål 1	6
Delmål 2	6
Delmål 3	7
Delmål 4	7

Foto forside: Ingjerd Tjelle

Foto bakside: Nina Beate Jensen

1 Innledning

Fylkestinget vedtok regional strategi for folkehelsearbeid i Finnmark 2015 - 2018 i desember 2014, og vedtok samtidig at det skulle utarbeides et regionalt handlingsprogram for planperioden, som en konkretisering av strategiene.

I Finnmark har vi mange av de samme helseutfordringene som resten av landet, men vi skiller oss også ut på flere områder, både i positiv og negativ retning. Folkehelsearbeid er et politikkområde som utfordrer utformingen av andre politikkområder med hensyn til mål og ressursbruk.

Det nasjonale perspektivet på folkehelse er å utvikle et helsefremmende samfunn og redusere sosiale helseforskjeller slik at befolkningen opplever flere leveår med god helse. Det handler om alt fra barnehage og skole, nærmiljø og fritid som for eksempel idrett og kultur, til arbeidsplasser og trafikk, til by- og stedsplanlegging og næringsinteresser.

Folkehelse må ivaretas i all planlegging, i og på tvers av alle sektorer. Folkehelsearbeid er et

gjennomgående perspektiv, mens det samtidig er et eget satsingsområde. Et godt folkehelsearbeid krever tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid i offentlig sektor, næringsliv, FoU-miljø og frivillighet.

Det er med andre ord mange aktører som må gjøre en innsats i folkehelsearbeidet. Å legge til rette for en utvikling som fremmer folkehelsen i Finnmarks befolkning er også å legge til rette for en positiv samfunnsutvikling på alle områder. Friskere mennesker som lever aktive gode liv er samfunnets viktigste ressurs.

2 Folkehelsestatus og folkehelsearbeid

Status for folkehelse i Finnmark er sammensatt og svært variert fra kommune til kommune. Finnmarkinger lever i gjennomsnitt kortere enn folk lenger sør i landet. Selv om dette også varierer mye i fylket, kan levealder sees i sammenheng med bakenforliggende årsaker som f.eks. lavere utdanningsnivå, høyt frafall fra videregående skole, høye forekomster av skader og ulykker, høy tobakksbruk, høyere andel overvektige, høyere andel diabetes type 2 og høyere andel hjerte- og karsykdommer.

Arbeidsledighet og sykefravær ligger også høyere enn i landet for øvrig, mens inntektsulikheter og antall personer i lavinntektsgrupper ligger under landsnivået. En positiv faktor er at inntektsforskjellene er mindre enn i landet for øvrig.

Under faktorer som omhandler barn og unges hverdagsliv i Finnmark som trivsel på skole, mobbing, leseferdighet og matteferdigheter kommer vi dårligst ut.

Finnmark har rikelig tilgang til naturressurser, mer sosial likhet, mindre bruk av enkelte legemidler, flerkulturell, rikt friluftsliv, nærhet til familie og slekt og mangfoldig frivillig sektor.

Barn og unge

Utdanning er en strukturerende faktor for folks livsløp, som påvirker yrke og inntekt, arbeidsforhold, livstil, psykososiale relasjoner og forhold i hverdagen. Regional plan for Kompetanse i Finnmark 2016-2028 er det mest sentrale dokumentet for å heve utdanningsnivået i fylket. Planen har til formål å utvikle en helhetlig strategisk satsing der barnehage, grunnskole, videregående opplæring, høyere utdanning og forskning ses i sammenheng med ønsket utvikling i Finnmark. Samarbeid mellom de forskjellige forvaltningsnivåene er avgjørende for å skape god folkehelse i fylket. Barnehager, skoler og høyere utdanningsinstitusjoner er også arenaer som skal legge til rette for sunne helse- og livsstilsvalg. I praksis innebærer dette fokus på ernæring og kosthold, stimulere til fysisk aktivitet, og forebygge bruk av tobakk, alkohol og andre rusmidler. Gjennom å arbeide på disse områdene skaper man gode forutsetninger for at den enkelte skal kunne gjennomføre valgt utdanningsløp, samt at det skaper gode vaner som man tar med seg videre i livet.

Foto: Kari Bjørnsdatter Hansen

Foto: Trine Beate Johansen

Infrastruktur

Tilrettelegging av et godt og sammenhengende veinett, som inkluderer gang og sykkelveger, samt en forutsigbar kollektivtransport som legger opp til mindre bruk av bil bidrar positivt til folkehelse. Et godt og forutsigbart transporttilbud gjør det mulig for folk som ikke har bil eller sertifikat å komme seg rundt i fylket og inn til kommunesentre der ulike aktiviteter og tjenester er lokalisert. Deltakelse i samfunnet bidrar til mindre ensomhet, økt livskvalitet og at eldre kan bo lenger hjemme. Godt tilrettelagte gang- og sykkelveier bidrar til økt fysisk aktivitet, og mindre utslipp fra personbiler, som også bidrar positivt i forhold til miljø og utslipp.

Regional transportplan for Finnmark 2014-23 er et overordnet plandokument som sikrer utvikling og tilrettelegging av samferdsel i Finnmark. Planens overordnede målsetting er å skape et transportsystem som fremmer helse, miljø og verdiskaping, og bidra til en bærekraftig regional utvikling med attraktive byer og bygder i Finnmark. Viktige satsingsområder er å tilrettelegge for en sømløs og enkel reisekjede som er universelt utformet slik at alle har like gode forutsetninger til å benytte seg av kollektivtilbudet og dermed delta i samfunnet. Trafikksikkerhet prioriteres høyt, og det jobbes aktivt med opprettelse av dropsoner ved skoler for å sikre trygge skoleveier. Det tilrettelegges for mer bruk av sykkel/gange gjennom utbygging av gang- og sykkelveg med gode fasiliteter, og det gjennomføres ulike informasjons- og kampanjeaktiviteter for å stimulere til økt sykkelbruk. Dette gjøres i samarbeid med kommuner, skoler, barnehager og andre aktører.

Helse og tannhelse

Folkehelsen påvirkes av forhold innenfor ulike sektorer og på en rekke livsområder. Helsesektoren har et særlig ansvar for helse, men ofte er det andre sektorer som eier virkemidlene og har kompetanse på tiltakene. Grunnlaget for god helse legges først og fremst utenfor helsetjenesten. Dette utfordrer helsesektorens evne til å samarbeide, og det krever at helsesektoren anerkjenner andre sektors samfunnsoppdrag og mål. Det kommunale helsetjenesten har etter folkehelsen loven er særlig ansvar for å bidra med kunnskap om helsetilstanden lokalt. Tannhelsetjenesten er fylkeskommunalt ansvar. Tannhelsetjenesten har som mål at hele befolkningen skal ha et akseptabelt tannsett livet ut. Den offentlige tannhelsetjenesten skal spre opplysninger og øke interessen for hva som gjøres for å fremme tannhelsen. Det blir flere eldre med egen tenner og innvandrere med dårligere tannhelse. De faktorer som gir god helse, er også gunstig for tannhelsen og vise versa.

Beslutninger som innvirker på tannhelse tas ofte utenfor helsetjenestens primære ansvarsområde. Å legge til rette for god tannhelse, forutsetter samarbeid med andre samfunnsaktører. I Finnmark er det hovedsakelig tannpleierne som jobber utadrettet med folkehelseiltak for befolkningen, og som har gjort en stor innsats.

Lokalt folkehelsearbeid

Kommunene har stor innflytelse på rammevilkårene for en god folkehelse. Viktige deler av folkehelsearbeidet handler om å involvere innbyggere og nærmiljø ved å legge til rette for muligheter for utvikling og vekst. Kommunen er også sentral aktør for å koordinere lokale initiativ med nasjonale og regionale organer i folkehelsearbeidet. Selv om det er kommunen som sådan som er ansvarlig for det lokale folkehelsearbeidet, og arbeidet koordineres på overordnet nivå, har de forskjellige tjenestene en viktig rolle. Tjenestene skole, barnehage, helsestasjon, skolehelsetjeneste, miljørettet helsevern, smittevern, teknisk etat og kommuneplanlegging mv er aktører som har direkte eller indirekte betydning for positive og negative påvirkningsfaktorer til helsetilstanden i befolkningen. Kommunens virksomhet er et naturlig utgangspunkt for å være pådriver til samarbeid på tvers av offentlige tjenester, frivillig sektor og næringsliv.

Arbeidsliv og næring

Sammenhengen mellom arbeidsdeltakelse, helsetilstand og velferdsutvikling i samfunnet er godt dokumentert. På arbeidsplassen opplever man mestring, sosialt fellesskap, og det er der vi får inntekt. Den enkelte arbeidsplass har også en viktig rolle i folkehelsearbeidet ved å legge til rette for helsefremmende og inkluderende arbeidsplasser. Arbeid gir mening og tilhørighet i hverdagen, samtidig som det gir helsegevinster. Arbeidsløshet kan resultere i dårligere levekår og dårligere psykisk helse, samtidig har den negative samfunnsmessige konsekvens i form av tapt arbeidskraftressurser og økonomiske utgifter. Det er derfor viktig å motvirke arbeidsløshet i ung alder. Gjennomføring av videregående opplæring vil være et viktig grep for fremtidig deltakelse i arbeidslivet. Samarbeid mellom opplæring og arbeidsliv har en viktig betydning for overgang til arbeidsmarkedet. Næringslivet er en viktig samarbeidspartner gjennom å skape arbeidsplasser og legge til rette for bolyst og utvikling av lokalsamfunn, i likhet med FoU-miljø og offentlige aktører. Et attraktivt fylke krever også at Finnmark har gode allianser og nettverk i Nord-Norge, i resten av landet og internasjonalt.

Nærmiljøet/lokalsamfunnet

Nærmiljø- og lokalsamfunnsutvikling er et utviklingsområde innen folkehelsearbeidet med menneske i sentrum for planlegging og utvikling. Sentrale elementer er å skape bærekraftige byer og tettsteder, korte ned avstander mellom ulike gjøremål, redusere transportbehovet og ta vare på og styrke miljøkvaliteter i planleggingen. God planlegging gir gode steder og lokalsamfunn. Nærmiljøet er det fysiske miljøet som omgir oss der vi bor. Det være seg alt fra tett utbygde områder til spredtbygde strøk og inneholder alt fra boligområder til parker, plasser og friområder, og det inkluderer handel og service, kulturinstitusjoner og institusjoner som barnehager, skoler og helsetjenester. Nærmiljøet består også av et psykososialt rom, blant annet knyttet til kulturaktiviteter og opplevelse av trygghet, sosiale møteplasser og ved at estetisk kvalitet kan påvirke folks trivsel og følelse av stolthet og identitetstilknytning. I mange kommuner er kultur-, forenings- og organisasjonsliv den viktigste møteplassen utenom jobb og skole.

Samisk

Det samiske samfunnet står i likhet med det norske overfor en rekke folkehelseutfordringer. Sammenliknet med situasjonen for de fleste urfolk verden rundt har den samiske befolkningen i Norge god helse og gode levekår. Man finner ikke systematiske forskjeller i helse mellom samisk befolkning og øvrig befolkning i samme geografiske område. Det kan likevel være områder og temaer som er verdt å se nærmere på for å få bedre kunnskap om helse og levekår i den samiske befolkningen.

Foto: Trine Beate Johansen

3 Tiltak

Delmål 1:

Økt kunnskap om folkehelse i Finnmark

Strategi	Regionale tiltak
1.1 Videreutvikle og styrke partnerskap og nettverk innen folkehelsearbeid	1. Fylkeskommunen vil fortsatt gjennomføre egne nettverkssamlinger for folkehelse. 2. Fylkeskommunen vil ha egne partnerskapsavtaler med regionale og statlige partnere om samarbeid om folkehelsearbeid. 3. Fylkeskommunen og kommuner må ha folkehelsekoordinator for å få kontinuitet i folkehelsearbeidet.
1.2 Ha oversikt og kunnskap om folkehelse lokalt og regionalt	1. Fylkeskommunen og kommunene skal utarbeide et kunnskapsgrunnlag for folkehelse. 2. Fylkeskommunen og kommunene må opparbeide rutiner for løpende oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer. 3. Fylkeskommunen og kommunen må styrke kompetansen om folkehelse på tvers av oppgaver og fagområder
1.3 Få mer kunnskap om folkehelse gjennom forskning og formidling av forskningsresultater	1. Fylkeskommunen skal styrke arbeidet med forskningsbasert kunnskap om folkehelsen i Finnmark. 2. Fylkeskommune og kommunene skal ha økt kunnskap om og bruk av Ungdata.

Delmål 2:

Økt bevissthet om årsakssammenheng i folkehelse i Finnmark

Strategi	Regionale tiltak
2.1 Ha et aktivt informasjonsarbeid	1. Fylkeskommunen skal utarbeide en tverrsektoriell mediestrategi om folkehelse. 2. Det skal være politikeropplæring om folkehelse i fylkeskommunen og kommuner.
2.2 Kommunisere folkehelseutfordringene	1. Alle fagarenaer må ta ansvar om å kommunisere folkehelseutfordringer innen sitt felt. 2. Fylkesmannen i Finnmark skal bidra til at en nasjonal folkehelsepolitikk forstås og iverksettes regionalt og lokalt.
2.3 Stimulere til utdanning og livslang læring for alle	1. Styrke kompetanse i barnehage og skole om sammenheng mellom utdanning og folkehelse. 2. Fylkeskommunen skal fortsette arbeidet med «Program for bedre gjennomføring i videregående opplæring». 3. Fylkeskommunen skal etablere karrieresenter for utdannings- og yrkesrådgivning rettet mot alle befolkningsgrupper. 4. Fylkeskommunen og kommunene skal gi gode vilkår for voksenopplæring.

Delmål 3:

Flere tar sunne helsevalg i Finnmark

Strategi	Regionale tiltak
3.1 Stimulere til sunne valg	1. Alle sektorer og samfunnsaktører skal stimulere befolkningen til å ta sunne valg. 2. Fylkeskommunen og kommunene skal sikre gode fysiske og psykiske læringsmiljø ved grunnskoler og videregående skoler. 3. Fylkesmannen i Finnmark skal sikre gode forebyggende tiltak gjennom nasjonale programmer som «Fiskesprell» og «FRI». 4. Fylkesmannen i Finnmark skal sikre at helsesektoren skal arbeide med forebyggendetiltak gjennom nasjonale programmer som «friskliv». 5. Finnmark fylkeskommune vil forbygge tannhelse gjennom programmet Tannhelse i Nord. 6. Finnmark fylkeskommune vil styrke tannhelsetilbudet for eldre.
3.2 Prioritere barn og unge (tidlig innsats)	1. Alle sektorer og samfunnsaktører skal stimulere til å utjevne sosial ulikhet i barn- og unges helse (psykisk og fysisk) 2. Fylkeskommunen skal arbeide med holdningsskapendearbeid innen fysisk aktivitet rettet mot barn og unge gjennom gange og sykling til /fra skolen. 3. Fylkeskommunen skal arbeide med trafikksikkerhetstiltak i barnehage og skole og opparbeide trafikksikre dropsoner ved skoler. 4. Fylkeskommunen skal prioritere nærmiljøanlegg ved skolene i Finnmark i forvaltning av spillemidler. 5. Fylkesmannen i Finnmark følger opp barns rettigheter og barnekonvensjonen gjennom tiltaket Sjumilssteget.
3.3 Legge til rette for lavterskeltilbud for alle	1. Fylkeskommune og kommune skal vektlegge sosial profil i forvaltning av tilskudd til ulik formål 2. Fylkeskommunen og kommunene skal styrke folkehelseperspektivet i forvaltningen av spillemidler til anlegg for idrett, fysisk aktivitet, friluftsliv og kulturbygg. 3. Kommune og frivillige lag og foreninger skal legge til rette for at alle skal kunne delta i kulturaktiviteter som idrett, kor, og musikk uten for store utgifter. Kommunen skal legge til rette for lavterskel aktivitet.

Delmål 4:

Helsefremmede nærmiljø i Finnmark

Strategi	Regionale tiltak
4.1 Utvikle planer som ivaretar folkehelseperspektivet	1. Fylkeskommunen skal i samarbeid med kommunene Båtsfjord, Hammerfest, Måsøy, Sør-Varanger og Tana delta i prosjektet «Kartlegging og utviklingsarbeid om nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse» 2. Fylkeskommunen og kommunene skal sikre folkehelseperspektiv i alle kommunale og regionale planer 3. Fylkeskommunen og fylkesmannen skal iverksette et regionalt medvirkningsprosjekt i Finnmark innen planarbeid
4.2 Stimulere til økt samfunnsdeltakelse og frivillig innsats for alle	1. Fylkeskommunen skal bedre vilkårene for frivillige organisasjoner gjennom årlig driftstilskudd til regionale friville organisasjoner.
4.3 Utvikle sosiale og kulturelle møteplasser for alle	1. Kommunene skal legge til rette med arenaer for lavterskel aktivitet for alle.

Postadresse

Fylkeshuset - Fylkkaviessu
9815 Vadsø - Čáhcesuolu

Besøksadresse

Henry Karlsens plass 1
9800 Vadsø - Čáhcesuolu

Tlf 78 96 20 00

Fax 78 96 23 70

postmottak@ffk.no

